

NETEHNIČKI SAŽETAK

Uvod

Ova strateška procjena utjecaja na okoliš izrađena je za predloženi Interreg IPA program prekogranične suradnje Hrvatska-Bosna i Hercegovina-Crna Gora 2014.-2020. (u daljnjem tekstu: program suradnje) čiji cilj je jačanje socijalnog, gospodarskog i teritorijalnog razvoja prekograničnog područja između Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Crne Gore.

Program obuhvaća 12 županija na hrvatskoj strani, 109 općina i Distrikt Brčko na strani Bosne i Hercegovine te 10 općina na strani Crne Gore. Sveukupno, područje obuhvaćeno programom pokriva 87.453,95 km² i 5,587.836,00 stanovnika.

Ukupni okvirni EU proračun programa je EUR 57,155.316 za razdoblje 2014.-2020. Unutar gore navedenog proračuna i teritorija, program suradnje fokusiran je na četiri prioritetne osi:

- **Prioritetna os 1: Jačanje kvalitete usluga u sektoru javnog zdravstva i socijalne skrbi (EUR 8,573.297)** s jednim specifičnim ciljem:
 - *‘1.1 Poboľšanje usluga u sektoru javnog zdravstva i socijalne skrbi’*

- **Prioritetna os 2: Zaštita okoliša i prirode, poboljšanje prevencije rizika i promicanja održive energije i energetske učinkovitosti (EUR 14.288.830)** s dva specifična cilja:
 - *‘2.1. Promicanje i poboljšanje zaštite okoliša i prirode i sustava upravljanja za sprečavanje rizika’*
 - *‘2.2. Promicanje i poboljšanje iskorištavanja obnovljivih izvora energije s ciljem jačanja energetske učinkovitosti’*

- **Prioritetna os 3: Doprinos razvoju turizma i očuvanje kulturne i prirodne baštine (EUR 17.146.595)** s jednim specifičnim ciljem:
 - *‘3.1. Jačanje i diversifikacija turističke ponude kroz prekogranični pristup i omogućavanje boljeg upravljanja kulturnom i prirodnom baštinom i njihovog održivog korištenja’*

- **Prioritetna os 4: Jačanje konkurentnosti i razvoj poslovnog okruženja u programskom području (EUR 11,431.063)** s jednim specifičnim ciljem:
 - *‘4.1 Poboľšanje institucionalne infrastrukture i usluga radi povećanja konkurentnosti i razvoja poslovnog okruženja u području obuhvaćenom programom’*

Program će se provoditi putem raznih poziva na dostavljanje projektnih prijedloga. Za svaki poziv na dostavljanje projektnih prijedloga razvit će se podrška projektima, *ad hoc* postupci prijave i predlošci. Pozivi na dostavljanje projektnih prijedloga mogu imati različite karakteristike, tj. mogu biti otvoreni za sve programske prioritete ili mogu biti tematski ciljani zbog promijenjenih okvirnih uvjeta u području i/ili uzimajući u obzir napredak provedbe programa. Svi ovi dokumenti bit će distribuirani i raspoloživi na nacionalnim internetskim stranicama programa.

Povezanost predloženog programa suradnje s drugim relevantnim planovima i programima

Glavna svrha programa prekogranične suradnje financiranih iz EU fondova EU je smanjiti negativne učinke granica kao administrativnih, pravnih i fizičkih zapreka, riješiti zajedničke probleme i iskoristiti neiskorištene potencijale.

Glavna dodana vrijednost prekogranične suradnje je doprinos boljem rješavanju sličnih prijetnji i promocije uravnoteženog razvoja. U tom smislu Interreg IPA program prekogranične suradnje Hrvatska-Bosna i Hercegovina-Crna Gora 2014–2020 snažno je povezan sa strategijom Europske unije za Jadransko-Jonsku regiju (EUSAIR).

EUSAIR određuje ciljeve kakvoće okoliša koji se u osnovi odnose na prijetnje obalnoj i morskoj bioraznolikosti, zagađenju mora i transnacionalnih kopnenih staništa i bioraznolikosti. Naša procjena je zaključila da je predloženi Interreg IPA program prekogranične suradnje Hrvatska-Bosna i Hercegovina-Crna Gora 2014-2020 izravno usmjeren na sve relevantne EUSAIR ciljeve kakvoće okoliša te da dodatno usklađivanje nije potrebno.

Stanje okoliša i postojeći problemi zaštite okoliša u predloženom programu

Seizmički rizici

Rizici od prirodnih katastrofa i procjena rizika u jugoistočnoj Europi pokazuje da je programsko područje obuhvaćeno programom suradnje visokorizično u smislu opasnosti od seizmičkih aktivnosti. Prosječno barem jedan potres intenziteta VII (MSK ljestvica) pogodi zapadni Balkan svake 3 godine, intenzitetom VIII svakih 15 godina, dok intenzitetom XI ili više svakih 60 godina.

Klimatske promjene, poplave i rizici

Meteorološki podaci za jugoistočnu Europu do sada pokazuju samo mali porast temperature u regiji tijekom 20. stoljeća i mali pad oborina, iako ti pokazatelji nisu dovoljno značajni da bi ukazivali na jasni trend, osim što predstavljaju uobičajenu vremensku promjenljivost. Svejedno, većina promjena u regiji predviđa se tijekom tekućeg stoljeća. Klimatski modeli slažu se da će jugoistočna Europa doživjeti značajni porast temperature, pad oborina, i potencijalno štetan porast razine mora.

Očekuje se porast prosječne temperature u sve tri države, unutar vanjskih granica, od 1.0 – 5.5 °C do kraja stoljeća. Većina modela predviđa pad oborina širom istočnog Mediterana. Površinsko otjecanje (mjera raspoloživosti vode) će opasti za do 36% do kraja stoljeća, a pad će zabilježiti i vršne razine riječnog toka tijekom ljeta. Dok će ukupne oborine zabilježiti pad, većina modela predviđa oborine u manje navrata i dulja sušna razdoblja. Vjerojatno je da će rizik od iznenadnih poplava barem kratkoročno porasti, s obzirom da porast intenziteta oborina znači da će taj rizik biti češći, također povećavajući rizik od povezanih opasnosti, kao erozija tla i klizišta. Prema kraju stoljeća vjerojatno je smanjenje ukupnog broja polava, dok će ekstremne poplave biti uobičajenije.

Do 2010. predviđa se porast globalnih razina mora između 0.09 i 0.88 m, dok porast razine mora u Mediteranu potencijalno predstavlja značajan rizik za Hrvatsku i Crnu Goru. Unatoč tome, teško je predvidjeti točne učinke porasta mora duž Jadranske obale s obzirom na činjenicu da je područje tektonski vrlo aktivno, i da lokalna podizanja ili spuštanja mogu imati veći utjecaj na dinamiku obale od porasta razine mora.

U međuvremenu, porast temperature mora u Jadranskom moru vjerojatno će dovesti do veće brzine vjetra uz obalu, općenito jačih oluja, porasta opasnosti od obalnih poplava uslijed olujnih udara, i veće vjerojatnosti plavnjenje ranjivih i ekološki osjetljivijih staništa kao što su močvare i delte rijeka u Hrvatskoj i Crnoj Gori. Više jakih oluja mogu ugroziti obalna područja Hrvatske i Crne Gore, i izazvati iznenadne poplave u unutrašnjim dijelovima programskog područja.

UNDP, WMO, Svjetska banka i UN/ISDR tajništvo ukazuju na to da postoji znatan nedostatak kapaciteta u regiji i da su primjena i korištenje informacija o rizicima i dalje izazovi. U regiji se sve više provode procjene rizika, ali većina tih napora rezultira podacima, tehničkim izvješćima i/ili kartama koji nisu nužno iskorišteni od strane krajnjih korisnika (donositelji odluka, zajednice, sektori) kao potpora u procesima odlučivanja ili planiranja razvoja.

Bioraznolikost, životinjski i biljni svijet

Programsko područje bogato je bioraznolikošću u usporedbi s prosječnom Europskom regijom, s mnogo endemskih vrsta. Nekoliko ekoloških regija se proteže preko granica. Ove ekološke regije uključuju Ilirske bjelogorične šume, Dinarsko gorje i Panonske mješovite šume. U regiji se nalazi niz jedinstvenih ekosustava, uključujući kraška područja i tektonska jezera. Regija također udomljuje staništa i krajobrazne elemente koji su od ključne važnosti za velike zvijeri, poput vukova, euroazijskog risa i mrkog medvjeda kojima trebaju velika staništa za održivost populacije.

Od specifične važnosti prekograničnog područja je prisutnost Jadranskog preletničkog puta, koji je jedan od najvažniji ruta za milijune ptica selica u prelasku Mediterana i zaustavljanjima za odmor duž istočnog Jadrana. Još jedan prekogranični interes je prisutnost velikih zvijeri – mrkog medvjeda, risa i vuka – zbog njihove široke rasprostranjenosti i migracija među državama u programskom području.

Drugi prekogranični interes u programskom području tiče se sliva rijeke Save koji karakterizira izvanredna biološka i krajobrazna raznolikost. Tu je udomljen najveći kompleks aluvijalnih vlažnih staništa kao što su Posavina u središnjem slivu rijeke Save i velika područja nizinskih šuma. Rijeka Sava i neke od njenih pritoka predstavljaju jedinstveni primjer rijeka sa svojim netaknutim plavnim livadama, tako ublažavajući poplave i bioraznolikost. Sava je odabrana kao središnje područje Sveeuropske strategija biološke i krajobrazne raznolikosti (Pan-European Biological and Landscape Diversity Strategy, PEBLDS).

Na kraju, najveći dio programskog područja pripada dinarskom kršu, gdje krška polja imaju veliku ekološku, hidrološku, kulturnu i ekonomsku vrijednost. U pogledu bioraznolikosti, kraška polja su značajna kao močvare i travnjaci visoke konzervatorske vrijednosti, kao i važna staništa ptica, koja je potrebno pažljivo zaštititi.

Opasni otpad i lokacije visoko onečišćene opasnim otpadom

Na hrvatskom dijelu programskog područja nalaze se slijedeće lokacije visoko onečišćene opasnim otpadom koje su uglavnom povezane s kemijskom, petrokemijskom, metaloprerađivačkom, prehrambenom, naftnom industrijom i proizvodnjom strojeva:

- Tvornica Salonit d.d. (azbestno-cementni otpad), Mravinačka kava
- Bazeni crvenog mulja i lužnati otpad bivše tvornice aluminija blizu Obrovca
- Neuređeno odlagalište opasnog otpada Lemić brdo blizu Karlovca
- Odlagalište šljake i pepela u Kaštelanskom zaljevu

Nadalje, Planom upravljanja otpadom identificirane su dodatna četiri ekološka žarišta koja su posljedica dugotrajnog neprikladnog upravljanja industrijskim (tehnološkim) otpadom:

- Tvornica Borovo u Vukovaru (sanacija prve fazi završena u 2010. godini);
- Gorivo u tvornici vijaka (prijašnja TVIK tvornica) u Kninu (sanacijski plan pripremljen kroz Phare 2006 projekt);
- Područje zatvorene tvornice elektroda i ferolegura u Šibeniku (FZOEU osigurao kredit za sanaciju);
- Otok Biševo - katran na plaži Salbunara (sanacija završena u 2008. godini).

U Bosni i Hercegovini identificirana su šest ekoloških žarišta unutar programskog područja:

- Rafinerija i talionica u Mostaru
- Jajce Talionica
- Jalovište Srebrenica
- Modriča - gudronska jama
- Brod - gudronska jama
- Biračka Regija - crveni mulj.

Tijekom konzultacija oko ovo strateške procjene, Bosna i Hercegovina je iznijela mišljenje i predložila također dva objekata, zagađivača okoliša, u Zenici i Maglaju koje je potrebno uvrstiti u gornju listu šest prioriteta (ekoloških žarišta), kao i rudnik Pljevlje i hidroelektranu na rijeci Piva u Crnoj Gori koji predstavljaju izvor prekograničnih ekoloških rizika koje je također potrebno uključiti u rješavanje.

U Crnoj Gori, četiri industrijska postrojenja navedena su kao potencijalna ekološka žarišta (kako nacionalna, tako i prekogranična), od kojih su dva unutar programskog područja:

- Tvornica čelika u Nikšiću;
- Tvornica prerade aluminijske u Podgorici, Topionica aluminijske i valjaonica

S obzirom na gore navedene činjenice, preporučeno je da se uključi i smanjenje onečišćenja zraka među prioritete predloženog Programa predložene suradnje – te je taj prijedlog u cijelosti prihvaćen.

Pregled ključnih očekivanih učinaka predloženog programa

Program omogućuje podršku aktivnostima koje se bave nekima od gorućih problema prekogranične zaštite okoliša unutar svog fokusa na prekograničnu suradnju, prirodu prihvatljivih aktivnosti i prilično ograničeni proračun . Osim ovih pozitivnih učinaka, program uključuje neke prijedloge koji - poput bilo kojih drugih razvojnih djelatnosti - predstavljaju rizike od štetnih učinaka na okoliš. Očekivani učinci programa ukratko su sažeti u matrici u nastavku:

<p>Matrica interakcija između predloženih specifičnih ciljeva za svaku prioritetnu os i njihove ekološke implikacije</p>	Ublažavanje klimatskih promjena	Prilagodba klimatskim promjenama	Kakvoća zraka	Tlo i poljoprivreda	Kakvoća vode	Šume	Bioraznolikost	Ekološka mreža	Kulturna baština	Javno zdravlje	Upravljanje otpadom i resursima.
	<p>Prioritetna os 1: Jačanje kvalitete usluga u sektoru javnog zdravlja i socijalne skrbi (EUR 8.573.297)</p>										

1.1	Poboljšanje usluga u sektoru javnog zdravstva i socijalne skrbi preko granica																		
Prioritetna os 2: Zaštita okoliša i prirode, poboljšanje prevencije rizika i promicanja održive energije i energetske učinkovitosti (EUR 14.288.830)																			
2.1	Promicanje i poboljšanje zaštite okoliša i prirode i sustava upravljanja za sprečavanje rizika																		
2.2	Promicanje i poboljšanje iskorištavanja obnovljivih izvora energije s ciljem jačanja energetske učinkovitosti																		
Prioritetna os 3: Doprinosa razvoju turizma i očuvanje kulturne i prirodne baštine (EUR 17.146.595)																			
3.1	Jačanje i diversifikacija turističke ponude i omogućavanje boljeg upravljanja kulturnom i prirodnom baštinom i njihovog održivog korištenja																		
Prioritetna os 4: Jačanje konkurentnosti i razvoj poslovnog okruženja u programskom području (EUR 11,431.063)																			
4.1	Poboljšanje institucionalne infrastrukture i usluga radi ubrzanja konkurentnosti i razvoja poslovnog okruženja u programskom području																		

Tumač znakova:

	Očekuju se vjerojatno značajni učinci, učinci mogu biti pozitivni ili negativni
	Očekuju se mogući učinci, učinci mogu biti pozitivni ili negativni
	Ne očekuju se značajni učinci
	Očekuju se vjerojatno značajni negativni učinci
	Očekuju se potencijalno negativni učinci
	Očekuju se vjerojatno značajni pozitivni učinci
	Očekuju se potencijalno pozitivni učinci

Tekst u nastavku ukratko sažima prirodu predloženih intervencija, njihove moguće učinke i preporuke formulirane u ovoj strateškoj procjeni utjecaja na okoliš.

Zaključci vezani uz Specifični cilj 1.1.

Specifični cilj 1.1. 'Poboljšanje usluga u sektoru javnog zdravstva i socijalne skrbi preko granica' predložen programom predviđa pružanje potpore poboljšanju dostupnosti, kakvoće i djelotvornosti institucija javnog zdravstva i socijalne skrbi, razvoju rješenja ICT-a i zajedničkih programa cjeloživotnog učenja i programa izobrazbe za razvoj vještina potrebnih u području zdravlja i socijalne skrbi, zajedničkog jačanja zdravstvene skrbi za ugrožene skupine, umrežavanje organizacija s ciljem stvaranja zajedničkih aktivnosti za poboljšanje dostupnosti zdravstvenim i socijalnim uslugama i razmjene iskustva u svrhu prijenosa dobre prakse.

Očekuje se da će ove intervencije imati manje pozitivne učinke na javno zdravstvo. Ne očekuju se štetni učinci.

Ova strateška procjena utjecaja na okoliš preporučuje poduzimanje sljedećih mjera kako bi se pojačali pozitivni učinci predloženih intervencija na okoliš:

- a. Objekti za zdravstvene i socijalne usluge koji u sklopu programa primaju pomoć trebaju se nalaziti u područjima koja su sigurna od poplava i koja su lako dostupna u slučajevima nužde (odnosno, područjima koja neće biti izolirana poplavama).
- b. Razvoj ili modernizacija zgrada moraju udovoljavati svim primjenjivim zahtjevima zaštite okoliša i idealno trebaju demonstrirati dobre ekološke graditeljske prakse - npr. lak pristup za javni prijevoz, dostupnost za osobe s invaliditetom, energetska učinkovitost, kvalitetan sustav prikupljanja otpada itd.

Zaključci vezani uz Specifični cilj 2.1.

Specifični cilj 2.1. '**Promicanje i poboljšanje zaštite okoliša i prirode i sustava upravljanja za sprečavanje rizika**' predložen programom za cilj ima potporu razvoju i provedbi zajedničkih inicijativa za zaštitu bioraznolikosti i upravljanje okolišem, poboljšanje spremnosti za djelovanje u hitnim slučajevima i sustava za sprečavanje rizika za ključne prekogranične opasnosti kao što su (požari, poplave, suše i ostale katastrofe) i provedbi malih infrastrukturnih projekata za smanjenje ili ublažavanje ekoloških problema i rizika.

Predložene intervencije u sklopu Specifičnog cilja 2.1 uključuju aktivnosti povezane sa zaštitom okoliša za koje se očekuje da će imati pozitivne učinke bez ikakvih rizika od štetnih učinaka. Naše preporučene mjere za aktivnosti povezane s inicijativama zajedničkog upravljanja okolišem su sljedeće:

- a. Dodati praćenje i upravljanje populacijama velikih mesoždera i njihovim staništima, 'zaštita i obnova obalnih močvarnih područja i krških polja' i 'zajedničkih inicijativa prekograničnih zaštićenih pomorskih područja' u primjere prihvatljivih inicijativa zajedničkog upravljanja okolišem;
- b. Ako se zaprimaju odgovarajuće prijave, trebalo bi odrediti kao prioritet prekograničnu suradnju povezanu sa zaštitom poplavnih područja sliva Rijeke Save, posebno onih u središnjoj Posavini; suradnju pri povezivanju Nacionalnog parka Sutjeska u Bosni i Hercegovini s Nacionalnim parkom Durmitor i planiranim Regionalnim parkovima Maglic, Bioc i Volujak u Crnoj Gori te suradnju na poboljšanju šumskih ekosustava s ciljem njihove zaštite od poplava, sprečavanje erozije i smanjenje klimatskih promjena. Uključujući i prekograničnu suradnju radi zaštite šuma od požara, biljnih bolesti i štetnika.
- c. Prihvatljive aktivnosti također mogu uključivati aktivnosti koje se odnose na prekogranično onečišćenje zraka, osobito onečišćenje zraka u Slavonskom Brodu i Brodsko-posavskoj županiji prouzrokovano industrijom "Rafinerija nafte Brod" iz Bosne i Hercegovine, kao i onečišćenje iz drugih potencijalnih izvora koje bi moglo biti značajano u prekograničnim uvjetima.

S druge strane, Specifični cilj 2.1 uključuje aktivnosti povezane sa smanjenjem rizika od katastrofa i njegovim upravljanjem, što može imati i povoljne ili štetne učinke na poplavljanje, kakvoću vode i bioraznolikost - ovisno o točnom izboru mjera koje će se poduzeti. Naše preporučene aktivnosti povezane sa spremnošću za djelovanje u hitnim slučajevima i sustavima za sprečavanje rizika te malim ulaganjima za smanjenje ili ublažavanje ekoloških problema i rizika su sljedeće:

- c. Dodati mapiranje raznih rizika od onečišćenja vode u poplavnim područjima u skladu s Direktivom EU o poplavama kao dio jedinstvenog sustava za sprečavanje rizika od katastrofa i

upravljanje njima kao dio sustava spremnosti za djelovanje u hitnim slučajevima i za sprečavanje rizika.

- d. Ako se zaprime odgovarajuće prijave, odrediti prioritetom prekograničnu suradnju za djelovanje u hitnim slučajevima i mjere za rješavanje rizika od onečišćenja vode u rijeci Neretvi, zaljevu Mali Ston, rijeci Uni, Krki, Cetini i Drini.
- e. Sve podržane aktivnosti na zaštiti od poplava trebaju promicati dugoročnu zaštitu od poplava i biti usmjerene na proširenje prirodnog zadržavanja vode promicanjem, primjerice, pristupa 'prostor za rijeku' koji omogućuje poplavljanje tijekom razdoblja visokih voda. Podržane mjere ne smiju ograničavati prirodno zadržavanje poplavnih livada.
- f. Projekti sprečavanja poplava i zaštita od suša ne trebaju se planirati na lokacijama na kojima će imati štetan učinak na ciljana svojstva ili integritet ekološke mreže i na kojima se ne može pogoršati ekološko stanje voda.
- g. Podržani infrastrukturni projekti moraju biti u skladu s ekološkim standardima i - ako i kada je to potrebno - primjenjivim procjenama utjecaja na okoliš, procjenama utjecaja na mrežu Natura 2000 i moraju uključivati konzultacije o prekograničnim učincima (ako se takvi učinci očekuju).

Zaključci vezani uz Specifični cilj 2.2.

Specifični cilj 2.2. '**Promicanje i poboljšanje iskorištavanja obnovljivih izvora energije s ciljem jačanja energetske učinkovitosti**' predložen programom planira podržati promicanje proizvodnje obnovljive energije i energetske učinkovitost u programskom području putem razmjene iskustava; izradu zajedničkih studija i izgradnju kapaciteta; provedbu zajedničkih pilot-projekata, zajednička ulaganja u javnu infrastrukturu i zajedničke poticaje s ciljem poboljšanja planiranja i regulatornog okvira.

Iako će ove intervencije imati pozitivne učinke na pitanja ublažavanja klimatskih promjena (smanjenje ispuštanja CO₂) i pitanja prilagodbe na klimatske promjene, postoji nekoliko rizika vezanih uz njihovu provedbu. Razvoj obnovljive energije može imati - ovisno o vrstama podržanih mogućnosti obnovljive energije i njihovoj lokaciji - štetne učinke, pogotovo na bioraznolikost, mrežu Natura 2000, kakvoću vode, krajolik i kulturnu baštinu.

S ciljem smanjenja ovih rizika i pojačanja povoljnih učinaka predloženih aktivnosti, preporuka ove Strateške procjena utjecaja na okoliš je davanje prioriteta unutar ovog specifičnog cilja sljedećem:

- a. mjerama energetske učinkovitosti javnih zgrada (kao što su bolnice, škole - ako je moguće sinergije s intervencijama pod tematskim prioritetom 1 Zdravstvene i socijalne usluge)
- b. korištenju poljoprivrednog otpada za proizvodnju energije,
- c. pokaznim projektima za solarnu energiju na krovovima ili izgrađenim površinama pod uvjetom da nemaju nepovoljni vizualni učinak na privlačnost krajobraza.

Također preporučujemo sljedeće:

- d. Podržani projekti moraju biti podvrgnuti primjenjivim ekološkim i standardima zdravstvene zaštite i (kada je to potrebno) ocjenama utjecaja na okoliš, ocjeni utjecaja na mrežu Natura 2000 i konzultacijama o prekograničnim učincima (ako se takvi učinci očekuju).
- e. Vjetroturbine i veliki solarni parkovi ne trebaju se planirati unutar područja koja su važna za očuvanje ptica (posebna područja zaštite).
- f. Veliki solarni parkovi i hidroenergetska postrojenja ne trebaju se planirati unutar područja koja su važna za očuvanje vrsta i stanišnih tipova (posebna područja zaštite).

- g. Vjetroturbine i solarni parkovi ne bi trebali biti smješteni na vrlo vrijednom poljoprivrednom tlu (P1) i vrijednom poljoprivrednom tlu (P2).
- h. Preporučuje se financiranje manjih projekata solarne energije (korištenje nekoliko panela umjesto velikih parkova). Solarni parkovi trebaju biti ograničeni na već izgrađena gradska područja.
- i. Veliko promicanje uzgoja biomase treba biti dozvoljeno samo ako se može dokazati da neće dovesti do propadanja već postignutog stanja vodnih površina i podzemnih voda (što je četvrti cilj Hrvatskog plana upravljanja riječnim slivovima). Uzgoj biomase ne treba podržavati na ranjivim područjima prema Direktivi o nitratima, osim ako takve prijave projekata dokažu da izbor usjeva i poljoprivrednih praksi neće povećati opterećenost gnojivima i pesticidima.
- j. Ciljana potpora može se pružiti izradi planova obnovljive energije na lokalnoj/regionalnoj razini u području proučavanja i njihovoj optimizaciji putem procesa strateške procjene utjecaja na okoliš. Takvi planovi mogu pomoći u pripremama smjernica za određene investicijske projekte i mogu pojednostaviti postupke ishođenja ekoloških dozvola (ako je strateška procjena utjecaja na okoliš dobro izrađena). Takvi planovi također u obzir mogu uzeti sve moguće prekogranične učinke.

Zaključci vezani uz Specifični cilj 3.1.

Specifični cilj 3.1. **'Jačanje i diversifikacija turističke ponude i omogućavanje boljeg upravljanja kulturnom i prirodnim baštinom i njihovog održivog korištenja'** predložen programom predviđa pružanje potpore prekograničnom umrežavanju institucija u turističkom sektoru; razvoju, promicanju i brendiranju zajedničkih turističkih niša i proizvoda radi diversifikacije turističke ponude; razvoju komplementarnih usluga u turističkoj ponudi koje koriste prirodne i kulturne potencijale programskog područja; promicanje i uvođenje (međunarodnih) certifikata i standarda; podupiranje destinacijskog menadžmenta; razvoja inovativne ponude i usluga pomoću ICT-a i ostalih tehnologija (npr. GPS-a, sustava rezervacija); vrednovanje, očuvanje, obnavljanje i revitalizacija kulturne, povijesne i prirodne baštine, uključujući poboljšanje pristupa istima, uvođenje zajedničkih kulturnih događaja poput kulturnih festivala, kulturnih razmjena; uvođenje programa obuke za sustave osiguranja kakvoće i različite vrste standardizacije (npr ISO certifikata, itd) mjesta kulturne i prirodne baštine i infrastrukture maloga opsega za mjesta kulturne i prirodne baštine

Program suradnje također uključuje **strateški projekt 'Jadransko zaleđe'** koji će podržati prvu fazu planiranog desetogodišnjeg programa koji je usmjeren na pružanje potpore za razvoj seoskog turizma i povezane infrastrukture u prostorima zaleđa Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Makedonije. Projekt će uključivati - između ostaloga - stvaranje vizualnog identiteta turističkih proizvoda "Jadranskog zaleđa", aktivno promicanje odredišta putem raspoloživih informacijskih kanala, utvrđivanje prioriteta ulaganja i tehničke pomoći i izgradnje kapaciteta za lokalne dionike zainteresirane za program.

Ove intervencije mogu imati neke lokalne učinke na bioraznolikost i mrežu Natura 2000 s mogućim manjim lokalnim učincima na kakvoću vode, krajolik i kulturnu baštinu. Očekuje se da će predložene intervencije povezane s očuvanjem, obnovom i revitalizacijom imati pozitivne učinke na mjesta kulturne, a možda i mjesta prirodne baštine. Međutim, neprimjerena provedba ovih aktivnosti predstavlja rizik od neplaniranih štetnih učinaka na materijalna i nematerijalna svojstva mjesta kulturne i prirodne baštine. Naše preporučene mjere za smanjenje rizika od štetnih učinaka i pojačanje povoljnih učinaka ovih intervencija na okoliš su sljedeće:

- a. Razmotriti davanje prednosti aktivnostima eko/agroturizma koje pridonose održivom razvoju u zaštićenim područjima.

- b. Osigurati, u fazi pripreme projekta, da nijedno važno i zaštićeno stanište i vrsta (ciljana svojstva) nisu ugroženi planiranom infrastrukturom i aktivnostima te da predloženi projekti ne pogoršaju postojeći status površinskih i podzemnih voda.
- c. Razmotriti potrebe povezane s gospodarenjem otpadom i pročišćavanjem otpadnih voda (pomoću jeftinih decentraliziranih mogućnosti koje se mogu nositi s kratkoročnim vrhuncima onečišćenja tijekom ljetnih razdoblja) kao dio pripreme projekata u destinaciji kojoj će biti dana prednost pri ciljanoj promidžbi.
- d. Podržavani projekti moraju udovoljavati svim primjenjivim nacionalnim propisima za zaštitu kulturne baštine.
- e. Također, preporuča se informiranje podnositelja prijedloga o sljedećim načelima kojima bi se trebali voditi u planiranju intervencija za održivo korištenje kulturne i prirodne baštine
 - planovi očuvanja moraju pridonijeti autentičnosti i integritetu mjesta i spomenika i njihovih materijalnih i nematerijalnih elemenata.
 - Planovi očuvanja moraju obuhvaćati sve relevantne čimbenike potrebne za odgovarajuće dugoročno očuvanje i održivo korištenje mjesta baštine ili spomenika.
 - Glavni ciljevi planova očuvanja moraju biti jasno navedeni. Prijedlozi u planu očuvanja moraju biti izraženi na realističan način, sa zakonodavnog, financijskog i ekonomskog gledišta, kao i s obzirom na primjenjive standarde i ograničenja.
 - Planovi očuvanja trebaju osigurati harmonizirani odnos između mjesta baštine i spomenika te njihovog okruženja kao cjeline. Kad je to potrebno za primjerenu zaštitu imovine, treba osigurati odgovarajuću zaštitnu zonu.
 - Nove funkcije i aktivnosti trebaju biti kompatibilne s karakterom mjesta baštine i spomenika. Podnositelji prijedloga moraju osigurati da predmetne promjene ne utječu nepovoljno na istaknutu vrijednost mjesta baštine ili spomenika.
 - Prije svake intervencije, potrebno je temeljito dokumentirati postojeće uvjete na predmetnom području.
 - Stoga, bi pri planiranju očuvanja, trebalo poticati aktivno sudjelovanje zajednica i dionika povezanih s imovinom kao nužan uvjet njene održive zaštite, očuvanja, upravljanja i prezentacije.
- f. Planovi očuvanja trebaju biti usklađeni, odnosno potrebno je uvažiti mjere koje su definirane u planskim dokumentima na razmatranom području, kao što su Planovi upravljanja vodama, Prostorni planovi i sl.

Zaključci vezani uz Specifični cilj 4.1.

Specifični cilj 4.1 '**Poboljšanje institucionalne infrastrukture i usluga radi ubrzanja konkurentnosti i razvoja poslovnog okruženja u području zahvaćenom programom' predložen programom** za cilj ima podržavanje između ostaloga institucija i mreža poslovne podrške kako bi se poboljšali standardizacija, certifikacija, zaštita proizvoda, istraživanje, marketing, e-trgovina i razvoj prekograničnih tržišta; konkurentnost, obrazovanje i obuka u poduzetništvu; aktivnosti izravno povezane s privlačenjem izravnih ulaganja u područje obuhvaćeno programom; razvojno-istraživačke aktivnosti s ciljem povećanja konkurentnosti.

Očekuje se da ove intervencije neće imati značajne učinke na okoliš. Kako bi se pojačao njihov potencijalni pozitivni učinak na okoliš, preporučujemo razmatranje podrške poslovnim klasterima koji se bave sljedećim:

- organskim poljoprivrednim proizvodima,
- održivom poljoprivredom i prikupljanjem organskih aromatičnih biljaka i njihovom promocijom na međunarodnim tržištima.

Razmotrene alternative, dvojbe i potrebe za praćenjem stanja u okolišu

Ova strateška procjena utjecaja na okoliš usredotočila se na dvije alternative - 'ne učini ništa' i 'predloženi program'. Informacije navedene u poglavljima 5 i 6 ove strateške procjene opisuju očekivane učinke predloženog programa u usporedbi s mogućnošću 'ne učini ništa'. Strateška procjena utjecaja na okoliš provedena je na način *ex-ante* tijekom posljednja 4 mjeseca razrade programa. U tom kontekstu, cilj procjene bio je utvrditi moguće probleme i mjere tijekom formuliranja samog programa, a nekoliko preporuka, posebno vezano uz prioritetnu os 2, izravno je uključeno u predloženu verziju programa suradnje. U tom pogledu, upravljačko tijelo i programski tim stremili su optimizirati program suradnje tako da ne predstavlja - na razini samog programa - ikoje rizike za okoliš i da maksimizira prilike za postizanje pozitivnih učinaka na okoliš. Preporuke navedene u ovoj strateškoj procjeni utjecaja na okoliš trebaju se smatrati dodatnim iscrpnim mjerama zaštite kojima se to osigurava.

Sama procjena nije bila ograničena poteškoćama, osim što je bila suočena uobičajenim izazovima, kao što je nedostatak informacija o točnim svojstvima i lokacijama budućih aktivnosti koje će se podržavati tijekom provedbe programa suradnje. Procjena je stoga razmotrila vjerojatne potencijalne scenarije moguće provedbe bez spekulativnosti (nije, recimo, razmotrila krajnje hipotetičke mogućnosti). Osim ovih uobičajenih izazova, nismo se susreli s ograničenjima u postupku izrade strateške procjene utjecaja na okoliš i doneseni zaključci nisu vezani uz značajne nesigurnosti.

Zbog odsustva značajnih rizika i nesigurnosti na razini programa, strateška procjena utjecaja na okoliš zaključila je da nema potrebe za posebnim sustavom za praćenje okoliša za predloženi Interreg IPA program prekogranične suradnje Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Crne Gore 2014.-2020.

Međutim, zajedničke inicijative upravljanja okolišem u sklopu cilja 2.1 mogu pružiti korisne podatke o zaštiti bioraznolikosti, kakvoći vode, rizicima od poplava i povezanim opasnostima. O svim prijedlozima sustava praćenja je stoga potrebno posavjetovati se s relevantnim nacionalnim nadležnim tijelima kako bi se maksimalno povećale potencijalne sinergije sa sustavima praćenja više razine.